

УДК 330.43

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ТА АНАЛІЗУ ДИНАМІКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ

ГАМАЛІЙ В. Ф.

доктор фізико-математичних наук

ЗАГРЕБА М. М.

асистент

Кіровоград

Втеперішній час дедалі більшої актуальності набуває питання аналізу динаміки фінансового стану підприємства. Будь-яке сучасне підприємство, функціонуючи в жорстких умовах ринкової економіки, може зіткнутися з проблемою різкого погіршення фінансової ситуації чи навіть банкрутства.

Проблемі оцінки фінансового стану та прогнозування кризи на підприємстві значну увагу в своїх працях приділили Е. В. Камишникова, О. М. Роїк,

О. Г. Мельник, М. О. Кизим, О. Л. Лігоненко, А. Г. Грязнова, О. М. Тридід та багато інших науковців. У зарубіжних країнах ще з середини минулого століття цією проблематикою займались такі видатні фахівці, як Е. І. Алтман (США), Р. Ліс, Таффлер, Тішоу (Великобританія), М. Конан, Гольдер (Франція) тощо.

Актуальною залишається питання оцінки динаміки фінансового стану та виявлення ознак його погіршення на початкових стадіях.

Метою статті є створення методики аналізу динаміки фінансового стану підприємства, а також розкриття механізму її застосування з метою формування висновків щодо можливості зародження та розгортання негативних тенденцій в різних підсистемах фінансової системи підприємства.

Для діагностики зародження кризових явищ на підприємстві, для аналізу ефективності його діяльності, для характеристики динаміки фінансового стану а також для порівняльного аналізу функціонування ряду підприємств виникає необхідність побудови моделі аналізу динаміки фінансового стану підприємства.

Для аналізу динаміки різних аспектів фінансово-го стану підприємства необхідно побудувати матриці динаміки співвідношень між показниками ліквідності ($i = 1$), стану і структури капіталу ($i = 2$), оборотності ($i = 3$) та рентабельності ($i = 4$), що базуються на числових значеннях фінансових результатів діяльності підприємства за звітний і попередній періоди. Елементи матриці, розташовані симетрично відносно головної діагоналі, мають обернені значення, тому розглядаються лише нижні частини матриць, що можуть бути подані у наступному вигляді:

$$\begin{pmatrix} 1 & & & \\ \frac{x_{i1\text{ зв}}}{x_{i2\text{ зв}}} : \frac{x_{i1\text{ баз}}}{x_{i2\text{ баз}}} & 1 & & \\ \frac{x_{i2\text{ зв}}}{x_{i1\text{ зв}}} : \frac{x_{i2\text{ баз}}}{x_{i1\text{ баз}}} & & 1 & \\ \frac{x_{i1\text{ зв}}}{x_{i3\text{ зв}}} : \frac{x_{i1\text{ баз}}}{x_{i3\text{ баз}}} & \frac{x_{i2\text{ зв}}}{x_{i3\text{ зв}}} : \frac{x_{i2\text{ баз}}}{x_{i3\text{ баз}}} & \frac{x_{i3\text{ зв}}}{x_{i4\text{ зв}}} : \frac{x_{i3\text{ баз}}}{x_{i4\text{ баз}}} & 1 \\ \frac{x_{i3\text{ зв}}}{x_{i1\text{ зв}}} : \frac{x_{i3\text{ баз}}}{x_{i1\text{ баз}}} & \frac{x_{i3\text{ зв}}}{x_{i2\text{ зв}}} : \frac{x_{i3\text{ баз}}}{x_{i2\text{ баз}}} & \frac{x_{i4\text{ зв}}}{x_{i3\text{ зв}}} : \frac{x_{i4\text{ баз}}}{x_{i3\text{ баз}}} & \\ \frac{x_{i1\text{ зв}}}{x_{i4\text{ зв}}} : \frac{x_{i1\text{ баз}}}{x_{i4\text{ баз}}} & \frac{x_{i2\text{ зв}}}{x_{i4\text{ зв}}} : \frac{x_{i2\text{ баз}}}{x_{i4\text{ баз}}} & \frac{x_{i3\text{ зв}}}{x_{i4\text{ зв}}} : \frac{x_{i3\text{ баз}}}{x_{i4\text{ баз}}} & 1 \end{pmatrix}$$

де i – індекс відповідного інтегрального показника ($i = 1..4$);

x_{ij} – значення j -го показника i -ї групи;

«зв» та «баз» – відповідно звітний та базисний роки.

Питанню вибору найбільш репрезентативних показників чотирьох аспектів фінансового стану підприємства присвячена авторська стаття [1].

Наведемо алгоритм розрахунку кількісних показників оцінки та аналізу динаміки фінансового стану підприємств.

Крок 1. Будується матриця показників ліквідності. Вона має наступний вигляд:

$$L_{\text{зв}} = \begin{pmatrix} 1 & & & \\ \frac{\Gamma_{\text{зв}}}{H_{\text{зв}}} : \frac{\Gamma_{\text{баз}}}{H_{\text{баз}}} & 1 & & \\ \frac{\Gamma_{\text{зв}}}{O_{\text{зв}}} : \frac{\Gamma_{\text{баз}}}{O_{\text{баз}}} & H_{\text{зв}} : \frac{H_{\text{баз}}}{O_{\text{баз}}} & 1 & \\ \frac{\Gamma_{\text{зв}}}{A_{\text{зв}}} : \frac{\Gamma_{\text{баз}}}{A_{\text{баз}}} & H_{\text{зв}} : \frac{H_{\text{баз}}}{A_{\text{баз}}} & O_{\text{зв}} : \frac{O_{\text{баз}}}{A_{\text{баз}}} & 1 \\ \frac{\Gamma_{\text{зв}}}{Z_{\text{зв}}} : \frac{\Gamma_{\text{баз}}}{Z_{\text{баз}}} & H_{\text{зв}} : \frac{H_{\text{баз}}}{Z_{\text{баз}}} & Z_{\text{зв}} : \frac{Z_{\text{баз}}}{O_{\text{баз}}} & \end{pmatrix}$$

Елементи даної матриці розраховуються з використанням наступних даних:

Γ – грошові кошти, їх еквіваленти, інші високоліквідні активи;

H – оборотні активи за вирахуванням товарно-матеріальних запасів;

O – загальний обсяг оборотних активів;

Z – поточні зобов'язання.

Серед елементів даної матриці можна виділити такі коефіцієнти:

$\frac{O}{Z}$ – загальний коефіцієнт покриття (коєфіцієнт поточної ліквідності);

$\frac{H}{Z}$ – проміжний коефіцієнт покриття (коєфіцієнт швидкої ліквідності);

$\frac{\Gamma}{Z}$ – коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності.

Крок 2. Аналізуються значення елементів матриці показників ліквідності. Негативний сенс має значення менше одиниці таких показників:

– зменшення частки високоліквідних активів:

$$\frac{\Gamma_{\text{зв}}}{H_{\text{зв}}} : \frac{\Gamma_{\text{баз}}}{H_{\text{баз}}} < 1, \quad \frac{\Gamma_{\text{зв}}}{O_{\text{зв}}} : \frac{\Gamma_{\text{баз}}}{O_{\text{баз}}} < 1;$$

– зниження значення коефіцієнта абсолютної ліквідності, тобто поточні зобов'язання менше забезпечених високоліквідними активами:

$$\frac{\Gamma_{\text{зв}}}{Z_{\text{зв}}} : \frac{\Gamma_{\text{баз}}}{Z_{\text{баз}}} < 1;$$

– підвищення частки оборотних активів у вигляді товарно-матеріальних запасів, можливо внаслідок затоварювання складів:

$$\frac{H_{\text{зв}}}{O_{\text{зв}}} : \frac{H_{\text{баз}}}{O_{\text{баз}}} < 1;$$

– зниження значення коефіцієнта швидкої ліквідності, тобто здатності підприємства покрити зобов'язання за рахунок грошових коштів та дебіторської заборгованості;

$$\frac{H_{\text{зв}}}{Z_{\text{зв}}} : \frac{H_{\text{баз}}}{Z_{\text{баз}}} < 1;$$

– зниження значення коефіцієнта поточної ліквідності, тобто здатності підприємства розрахуватися зі своїми кредиторами за рахунок усіх оборотних активів.

$$\frac{O_{\text{зв}}}{Z_{\text{зв}}} : \frac{O_{\text{баз}}}{Z_{\text{баз}}} < 1.$$

Крок 3. Будується матриця показників стану та структури капіталу. Вона має наступний вигляд:

$$C_{\text{зв}} = \begin{pmatrix} 1 & & & \\ \frac{B_{\text{зв}}}{K_{\text{зв}}} : \frac{B_{\text{баз}}}{K_{\text{баз}}} & 1 & & \\ \frac{B_{\text{зв}}}{O_{\text{зв}}} : \frac{B_{\text{баз}}}{O_{\text{баз}}} & K_{\text{зв}} : \frac{K_{\text{баз}}}{O_{\text{баз}}} & 1 & \\ \frac{B_{\text{зв}}}{A_{\text{зв}}} : \frac{B_{\text{баз}}}{A_{\text{баз}}} & K_{\text{зв}} : \frac{K_{\text{баз}}}{A_{\text{баз}}} & O_{\text{зв}} : \frac{O_{\text{баз}}}{A_{\text{баз}}} & 1 \\ \frac{B_{\text{зв}}}{Z_{\text{зв}}} : \frac{B_{\text{баз}}}{Z_{\text{баз}}} & K_{\text{зв}} : \frac{K_{\text{баз}}}{Z_{\text{баз}}} & A_{\text{зв}} : \frac{A_{\text{баз}}}{Z_{\text{баз}}} & \end{pmatrix}$$

Елементи даної матриці розраховуються з використанням наступних даних:

B – власні оборотні кошти (власний капітал за вирахуванням вартості необоротних активів);

K – власний капітал;

O – оборотні активи;

A – загальний обсяг активів.

Серед елементів даної матриці можна виділити такі коефіцієнти:

$\frac{B}{O}$ – коефіцієнт забезпеченості власними коштами;

$\frac{B}{K}$ – коефіцієнт фінансової автономії (стабільноті).

$\frac{A}{A}$

Крок 4. Аналізуються значення елементів матриці показників стану та структури капіталу. Негативні ознаки характеризують значення менше одиниці таких показників:

– збільшення частки необоротних активів у власному капіталі:

$$\frac{B_{\text{зв}}}{K_{\text{зв}}} : \frac{B_{\text{баз}}}{K_{\text{баз}}} < 1;$$

– зменшення значення коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами, тобто збільшення частки оборотних коштів, що формуються за рахунок запозичень:

$$\frac{B_{\text{зв}}}{O_{\text{зв}}} : \frac{B_{\text{баз}}}{O_{\text{баз}}} < 1;$$

– зменшення частки власних оборотних коштів в загальному обсязі активів:

$$\frac{B_{\text{зв}}}{A_{\text{зв}}} : \frac{B_{\text{баз}}}{A_{\text{баз}}} < 1;$$

– падіння суми власного капіталу порівняно з обсягом оборотних активів підприємства:

$$\frac{K_{\text{зв}}}{O_{\text{зв}}} : \frac{K_{\text{баз}}}{O_{\text{баз}}} < 1;$$

– зменшення значення коефіцієнта фінансової автономії, тобто зростання фактора залежності підприємства від своїх кредиторів:

$$\frac{K_{\text{зв}}}{A_{\text{зв}}} : \frac{K_{\text{баз}}}{A_{\text{баз}}} < 1;$$

– падіння частки оборотних коштів в активах:

$$\frac{O_{\text{зв}}}{A_{\text{зв}}} : \frac{O_{\text{баз}}}{A_{\text{баз}}} < 1.$$

Крок 5. Будується матриця показників оборотності (ділової активності). Вона матиме наступний вигляд:

$$B_{\text{зв}} = \begin{pmatrix} 1 & & & & \\ \frac{C_{\text{зв}}}{C_{\text{баз}}} : \frac{C_{\text{баз}}}{C_{\text{зв}}} & 1 & & & \\ \frac{T_{\text{зв}}}{T_{\text{баз}}} : \frac{T_{\text{баз}}}{T_{\text{зв}}} & \frac{T_{\text{зв}}}{T_{\text{баз}}} : \frac{T_{\text{баз}}}{T_{\text{зв}}} & 1 & & \\ \frac{O_{\text{зв}}}{O_{\text{баз}}} : \frac{O_{\text{баз}}}{O_{\text{зв}}} & \frac{O_{\text{зв}}}{O_{\text{баз}}} : \frac{O_{\text{баз}}}{O_{\text{зв}}} & \frac{T_{\text{зв}}}{T_{\text{баз}}} : \frac{T_{\text{баз}}}{T_{\text{зв}}} & 1 & \\ & & & & 1 \end{pmatrix}$$

Елементи даної матриці розраховуються з використанням наступних даних:

Ч – чистий прибуток (збиток);

С – собівартість реалізованої продукції;

Т – середній обсяг товарно-матеріальних запасів;

О – оборотні активи.

Серед елементів даної матриці можна виділити такі коефіцієнти:

$\frac{C}{A}$ – оборотність обігових коштів;

$\frac{O}{A}$

$\frac{C}{T}$ – оборотність товарно-матеріальних запасів.

$\frac{T}{A}$

Крок 6. Аналізуються значення елементів матриці показників ділової активності. Негативний сенс має значення менше одиниці таких показників:

– збільшення частки собівартості у виручці від реалізації, можливе зменшення обсягів прибутку чи появу збитків:

$$\frac{C_{\text{зв}}}{C_{\text{баз}}} : \frac{C_{\text{баз}}}{C_{\text{зв}}} < 1;$$

– падіння обсягу чистої виручки порівняно з середньорічним обсягом товарно-матеріальних запасів:

$$\frac{T_{\text{зв}}}{T_{\text{баз}}} : \frac{T_{\text{баз}}}{T_{\text{зв}}} < 1;$$

– зниження оборотності обігових коштів, тобто вони меншу кількість разів протягом періоду переносять свою вартість у виручку від реалізації:

$$\frac{O_{\text{зв}}}{O_{\text{баз}}} : \frac{O_{\text{баз}}}{O_{\text{зв}}} < 1;$$

– зниження оборотності товарно-матеріальних запасів, тобто швидкості переносу їх вартості у собівартість виробленої продукції:

$$\frac{K_{\text{зв}}}{K_{\text{баз}}} : \frac{K_{\text{баз}}}{K_{\text{зв}}} < 1;$$

– зниження вартості виробленої продукції по відношенню до загального обсягу оборотних активів:

$$\frac{C_{\text{зв}}}{C_{\text{баз}}} : \frac{C_{\text{баз}}}{C_{\text{зв}}} < 1.$$

Крок 7. Будується матриця показників рентабельності підприємства. Вона матиме наступний вигляд:

$$E_{\text{зв}} = \begin{pmatrix} 1 & & & & \\ \frac{\Pi_{\text{зв}}}{\Phi_{\text{зв}}} : \frac{\Pi_{\text{баз}}}{\Phi_{\text{баз}}} & 1 & & & \\ \frac{\Pi_{\text{зв}}}{\Phi_{\text{зв}}} : \frac{\Pi_{\text{баз}}}{\Phi_{\text{баз}}} & \frac{\Pi_{\text{зв}}}{\Phi_{\text{зв}}} : \frac{\Phi_{\text{баз}}}{\Phi_{\text{зв}}} & 1 & & \\ \frac{\Pi_{\text{зв}}}{\Phi_{\text{зв}}} : \frac{\Phi_{\text{баз}}}{\Phi_{\text{зв}}} & \frac{\Pi_{\text{зв}}}{\Phi_{\text{зв}}} : \frac{\Phi_{\text{баз}}}{\Phi_{\text{зв}}} & \frac{\Pi_{\text{зв}}}{\Phi_{\text{зв}}} : \frac{\Phi_{\text{баз}}}{\Phi_{\text{зв}}} & 1 & \\ \frac{\Pi_{\text{зв}}}{\Phi_{\text{зв}}} : \frac{\Phi_{\text{баз}}}{\Phi_{\text{зв}}} & \frac{\Pi_{\text{зв}}}{\Phi_{\text{зв}}} : \frac{\Phi_{\text{баз}}}{\Phi_{\text{зв}}} & \frac{\Pi_{\text{зв}}}{\Phi_{\text{зв}}} : \frac{\Phi_{\text{баз}}}{\Phi_{\text{зв}}} & \frac{\Pi_{\text{зв}}}{\Phi_{\text{зв}}} : \frac{\Phi_{\text{баз}}}{\Phi_{\text{зв}}} & 1 \end{pmatrix}$$

Елементи даної матриці розраховуються з використанням наступних даних:

Π – чистий прибуток (збиток);

Φ – фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування;

K – власний капітал;

A – загальний обсяг активів.

Серед елементів даної матриці можна виділити такі коефіцієнти:

$\frac{\Pi}{K}$

$\frac{\Pi}{K}$ – чиста рентабельність (збитковість) власного капіталу;

$\frac{\Phi}{K}$

$\frac{\Phi}{K}$ – звичайна рентабельність (збитковість) власного капіталу (до оподаткування);

$\frac{\Pi}{A}$

$\frac{\Pi}{A}$ – рентабельність активів.

Крок 8. Аналізуються значення елементів матриці показників рентабельності підприємства. Негативні ознаки характеризують значення менше одиниці таких показників:

– зниження значення коефіцієнта чистої рентабельності власного капіталу, тобто обсягу чистого прибутку на одиницю власного капіталу підприємства, може передвіщати появу збитків;

$$\frac{\Pi_{\text{зв}}}{K_{\text{зв}}} : \frac{\Pi_{\text{баз}}}{K_{\text{баз}}} < 1;$$

– зниження значення коефіцієнта рентабельності активів, тобто обсягу чистого прибутку на одиницю в розрахунку на одиницю майна підприємства:

$$\frac{\Pi_{\text{зв}}}{A_{\text{зв}}} : \frac{\Pi_{\text{баз}}}{A_{\text{баз}}} < 1;$$

– зниження значення коефіцієнта звичайної рентабельності власного капіталу до оподаткування, тобто рівня звичайного результату діяльності до оподаткування на одиницю власного капіталу:

$$\frac{\Phi_{\text{зв}}}{K_{\text{зв}}} : \frac{\Phi_{\text{баз}}}{K_{\text{баз}}} < 1;$$

– зниження рівня економічної прибутковості підприємства:

$$\frac{\Phi_{\text{зв}}}{A_{\text{зв}}} : \frac{\Phi_{\text{баз}}}{A_{\text{баз}}} < 1.$$

Крок 9. Інтерпретація результатів.

Якщо значення більшості елементів принаймні однієї з матриць оцінки динаміки співвідношень між показниками різних аспектів фінансового стану менше одиниці, це свідчить про погіршення фінансової ситуації на підприємстві. Якщо більшість елементів всіх чотирьох матриць набувають значення менше одиниці, це означає незадовільну динаміку фінансового стану, що

може бути наслідком неефективного управління діяльністю підприємства протягом звітного періоду.

Дана методика підходить і для більш довгострокового аналізу динаміки фінансового стану. Для цього матриці співвідношень необхідно розрахувати за результатами декількох років. В разі, якщо більшість елементів однієї або декількох матриць постійно набувають значення менше одиниці, це свідчить про зародження фінансової кризи і необхідність вжиття негайних антикризових заходів.

Отже, матриці динаміки співвідношень між показниками ліквідності, стану і структури капіталу, оборотності та рентабельності базуються на числових значеннях фінансових результатів діяльності підприємства за звітний і попередній періоди і використовуються для виявлення критичних співвідношень, слабких місць в системі фінансових показників та виявлення найперших ознак зародження фінансової кризи на підприємстві. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Загреба М. М. Підхід до формування системи показників діагностики кризового фінансового стану підприємства / Загреба М. М. // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2010. – №18.– Частина II. – С. 97 – 104.